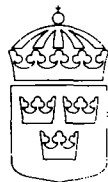

Lagutskottets betänkande

1985/86:27

om rättsligt biträde vid förordnande av god man

LU

1985/86:27

Sammanfattning

I betänkandet behandlas en motion (m) i vilken tas upp frågan om rättsligt biträde i ärenden om förordnande av god man.

Motionen avstyrks av utskottet med hänvisning till pågående utredningsarbete.

Motionsyrkande

Motion 1985/86:L277 av Per-Richard Molén (m) vari yrkas att riksdagen begär att regeringen låter utreda frågan om rättsliga biträden vid prövning av frågan om förordnande av god man.

Gällande ordning

Reglerna i föräldrabalken (FB) om omyndighetsförklaring och om förordnande av god man fick i huvudsak sin nuvarande utformning vid en reform av FB år 1974 (prop. 1974:142, LU 1974:38). Reformen innebar bl. a. att omyndighetsförklaring skulle användas i mindre utsträckning än tidigare och att möjligheterna att förordna god man vidgades.

Enligt 10 kap. 1 § skall den som fyllt 18 år förklaras *omyndig* av domstol, om han på grund av psykisk sjukdom, hämmad förståndsutveckling eller psykisk abnormitet av annat slag inte kan vårda sig eller sin egendom. En förutsättning för omyndighetsförklaring är vidare att det inte är tillräckligt att god man förordnas för personen i fråga eller att han på annat mindre ingripande sätt får hjälp med vården av sina angelägenheter. I 2 § stadgas att domstol får förklara att underårig skall förbli omyndig också efter uppnådd myndighetsålder om det beträffande honom föreligger sådant fall som avses i 1 §. För den som omyndigförklaras skall rätten utse en förmyndare (11 kap. 3 § FB).

Ansökan om omyndighetsförklaring får göras av den som ansöknings gäller, hans make eller närmaste fränder, överförmyndaren samt, då fråga är om underårig, av förmyndaren. I mål om omyndighetsförklaring gäller som huvudregel att domstolen skall utfärda föreläggande för den ansöknings avser att svara i målet (10 kap. 12 § FB). Vidare skall rätten förordna biträde att bevaka hans rätt i målet om det ej är uppenbart att biträde inte erfordras

(10 kap. 13 §). Föreläggande behöver dock inte utfärdas om ansökningen gjorts av den vars försättande i omyndighet det är fråga om eller denne medgivit ansökningen. Är det uppenbart att han inte förstår vad saken gäller eller skulle lida allvarlig skada av att delges ansökningen skall rätten förordna god man att företräda honom i målet och bevaka hans rätt (10 kap. 11 §). I fall av sistnämnda natur skall något rättegångsbiträde inte förordnas.

Regler om förordnande av *god man* finns i 18 kap. FB. Den gode mannen är legal ställföreträdare för en person, som dock inte förlorar sin egen rättsliga handlingsförmåga i och med godmanskapet. Enligt 3 § kan domstol förordna god man för den som på grund av sjukdom, hämmad förståndsutveckling, försvagat hälsotillstånd eller liknande förhållande behöver bistånd med att bevaka sin rätt, förvalta sin egendom eller sörja för sin person.

God man enligt 18 kap. 3 § FB får inte förordnas om inte den hjälpbehövande har samtyckt till förordnandet. Samtycke behöver dock inte inhämtas om hans tillstånd medför hinder häremot eller särskilda skäl föreligger.

Till god man skall enligt 5 § utses en rättrådig, erfaren och i övrigt lämplig man eller kvinna. Några andra kvalifikationsgrunder anges inte i lagen. Rätten skall alltid bereda överförmyndaren tillfälle att lämna förslag på en person som är lämplig för uppdraget.

Finner överförmyndaren att god man bör förordnas för någon skall han enligt 2 § överförmyndarkungörelsen (1974:1074) anmäla detta till rätten. Av 42 § socialtjänstförordningen (1981:750) följer att en socialnämnd skall anmäla till överförmyndaren om den finner att någon behöver omyndigförklarar eller att god man bör förordnas för någon eller att någon inte längre bör vara omyndigförklarad. Motsvarande skyldighet åvilar en överläkare enligt 10 § 2 p. allmänna läkarinstruktionen (1963:341).

Som ovan nämnts kan enligt FB domstolen i mål om omyndighetsförklaring utse ett biträde med uppgift att bistå den som ansökningen om sådan förklaring avser. Däremot innehåller FB inga regler om möjlighet för rätten att förordna om sådant biträde i ett ärende om förordnande av god man.

Motionsmotivering

Motionären i *motion L277* (m) framhåller att de flesta domstolar till biträde i mål om omyndighetsförklaring brukar utse en med familjemål väl förtrogen advokat. Enligt vad motionären känner till har systemet med rättsliga biträden av aktuellt slag fungerat väl och bidragit till att stärka rättssäkerheten för den vars försättande i omyndighet det varit fråga om. Motionären hänvisar vidare till att det under senare år blivit alltmera sällsynt med omyndighetsförklaringar. I stället har godmansförordnanden kommit att användas beträffande den helt dominerande delen av sådana fall som förut ledde till omyndighetsförklaring. I ett ärende om förordnande av god man kan, påpekar motionären vidare, uppkomma känsliga avvägningsproblem av samma slag som förekommer i mål om omyndighetsförklaring. Från rättssäkerhetssynpunkt bör det därför enligt motionärens mening finnas möjlighet för domstol att förordna rättsligt biträde även i ärenden om förordnande av god man. Motionären yrkar att riksdagen begär att frågan om införande av en sådan möjlighet utreds.

Hösten 1981 behandlade utskottet två motioner vari begärdes dels en översyn av reglerna om godmanskap, dels ett tillkännagivande om en skyndsam utvärdering av reglerna om förmynderskap och godmanskap. I motionerna togs upp frågor om bl. a. omyndighetsförklaring och utseende av god man. I sitt betänkande LU 1981/82:4 över motionerna anförde utskottet att det kunde vara motiverat med en närmare utvärdering av bestämmelserna i FB om förmynderskap och godmanskap. Syftet med utvärderingen borde enligt utskottet vara att kartlägga de problem som yppat sig i tillämpningen av bestämmelserna. Bl. a. borde undersökas i vad mån skyddet för sjuka eller handikappade personer kunde behöva förstärkas. Vad utskottet med anledning av motionerna anförde om en utvärdering av reglerna om förmynderskap och godmanskap gav riksdagen som sin mening regeringen till känna.

Genom tilläggsdirektiv (dir. 1982:25) fick utredningen (Ju 1977:08) om barnens rätt bl. a. i uppdrag att företa den utvärdering av reglerna om förmynderskap och godmanskap som riksdagen sålunda begärt. Enligt tilläggsdirektiven skulle utredningen överväga även ytterligare frågor beträffande förmynderskapslagstiftningen. Utredningen borde därutöver kunna ta upp också andra frågor om förmynderskap och godmanskap än dem som berörts i direktiven, t. ex. frågor som har internationell anknytning.

Utredningens uppdrag att se över lagstiftningen om förmynderskap och godmanskap fördes över på den år 1984 tillsatta *förmynderskapsutredningen* (Ju 1984:07). I fråga om uppdraget för denna utredning gäller i första hand vad som sagts i ovan nämnda 1982 års tilläggsdirektiv. Därutöver fick utredningen i uppdrag (dir. 1984:35) att överväga dels om det är möjligt att förenkla regelsystemet, dels om handläggningen av ärenden om förordnande och entledigande av förmyndare och gode män kan rationaliseras.

I tilläggsdirektiv (dir. 1985:55) har förmynderskapsutredningen fått som huvuduppgift att med förtur undersöka om institutet omyndigförklaring kan avskaffas. Utredningen bör enligt tilläggsdirektiven bl. a. undersöka om de alternativ till omyndigförklaring som finns är tillräckliga. Därvid bör enligt direktiven reglerna om godmanskap tas med i bedömningen. Om utredningen föreslår att institutet omyndigförklaring skall avskaffas och det enligt utredningens bedömning inte inom det nuvarande systemet ges tillräckliga möjligheter till stöd och skydd för de människor som berörs, bör enligt tilläggsdirektiven utredningen överväga nya eller ändrade former för sådant bistånd. Härvid pekas på möjligheten att förstärka godmansinstitutet, t. ex. genom inrättande av ett ekonomiskt förvaltarskap.

Utskottet

I betänkandet behandlar utskottet en motion om rättsligt biträde i ärenden om förordnande av god man.

Bestämmelser om omyndighetsförklaring och om förordnande av god man finns i 10 resp. 18 kap. föräldrabalken (FB). Reglerna om omyndighetsförklaring innebär bl. a. att den som fyllt 18 år skall förklaras omyndig av

domstol, om han på grund av psykisk sjukdom, hämmad förståndsutveckling eller psykisk abnormitet av annat slag inte kan vårda sig eller sin egendom. En förutsättning för omyndighetsförklaring är vidare bl. a. att det inte är tillräckligt att god man förordnas för personen i fråga. I mål om omyndighetsförklaring skall domstolen utom i vissa fall förordna ett biträde till den vars försättande i omyndighet det är fråga om.

En mindre ingripande åtgärd än omyndighetsförklaring är godmansförordnande. Rätten kan förordna god man för den som på grund av sjukdom, hämmad förståndsutveckling, försvagat hälsotillstånd eller liknande förhållande behöver bistånd med att bevaka sin rätt, förvalta sin egendom eller sörja för sin person. Bestämmelsen i FB om möjlighet för rätten att förordna rättegångsbiträde gäller inte vid förordnande av god man.

Motionären i motion L277 (m) framhåller att systemet med rättegångsbiträden i mål om omyndighetsförklaring synes ha fungerat väl och bidragit till att stärka rättssäkerheten. Motionären hänvisar till att godmansförordnanden blivit allt vanligare under senare år och till att det i ärenden om sådana förordnanden kan uppkomma känsliga avvägningsproblem av samma slag som förekommer i mål om omyndighetsförklaring. Från rättssäkerhetssynpunkt bör det därför enligt motionären finnas möjlighet för domstol att förordna rättegångsbiträde även i ärenden om förordnande av god man. Motionären yrkar att frågan om införande av en sådan möjlighet utreds.

Som framgår av redogörelsen ovan (s. 3) skall förmynderskapsutredningen (Ju 1984:07) bl. a. företa en av riksdagen begärd utvärdering av reglerna om förmynderskap och godmanskap. Genom tilläggsdirektiv har utredningen nyligen fått som huvuduppgift att med förtur pröva om institutet omyndighetsförklaring kan avskaffas utan att de människor som berörs fråntas det skydd och stöd som de kan behöva. Utredningen bör undersöka om de alternativ som i dag finns till omyndighetsförklaring är tillräckliga för att hjälpbehovet skall kunna tillgodoses eller om nya former för bistånd behövs. I tilläggsdirektiven pekas på att en förstärkning av godmansinstitutet härvidlag kan vara aktuell. Med hänsyn till de direktiv som givits förmynderskapsutredningen utgår utskottet från att utredningen kommer att behöva ta upp frågan om rättegångsbiträde i ärenden om förordnande av god man. Något initiativ från riksdagens sida med anledning av motionen är därför inte påkallat.

Utskottet hemställer

att riksdagen avslår motion 1985/86:L277.

Stockholm den 3 april 1986

På lagutskottets vägnar

Per-Olof Strindberg

Närvarande: Per-Olof Strindberg (m), Lennart Andersson (s), Owe Andréasson (s), Ulla Orring (fp), Martin Olsson (c), Inga-Britt Johansson (s), Bengt Kronblad (s), Inger Hestvik (s), Bengt Harding Olson (fp), Nic Grönvall (m), Gunnar Thollander (s), Berit Löfstedt (s), Hans Rosengren (s), Ewy Möller (m) och Kersti Johansson (c).